

frankvæmdir sem alls ekki er reynt að laga að landinu. Annað gott dæmi um þetta er virkjun á Reykjanesi sem nánast er inni í gígaröð.

Í Gjástykki virðist eiga að endurtaka mistökin við Víti þ.e. að setja borteig inn í mitt nýja hraunið með tilheyrandi aðgerðum og óvissu um endurheimt og nýtingu. Mun nær hefði verið að koma borteig fyrir annars staðar þó það hefði kostað að einhverju marki meiri skáboranir.

Það er ljóst að í Gjástykki takast á verndar- og nýtingarsjónarmið. Eftir lestur umsóknar Landsvirkjunar veldur það Náttúrufræðistofnun nokkrum áhyggjum að verulega virðist skorta upp á að helstu staðreyndir málsins komi fram, varðandi ágreining um hugsanlega virkjunarmöguleika í Gjástykki, þó ekki væri nema til að upplýsa þá sem lesa umsóknina. Kafli 8 er skrifaður þannig að engu líkara en að sátt hafi verið um skipulag í Gjástykki. Hvergi er minnst á, hvorki í kafla 8 eða annarsstaðar, að SUNN og Landvernd hafi óskað eftir því við umhverfisráðherra að gangast fyrir friðlýsingu Gjástykkis. Í kafla 8, Fyrirliggjandi skipulag og skipulagsáætlanir, segir m.a. eftir að fjallað er um stefnu skipulags á svæðinu: *Við mótnun þeirrar stefnu sem kemur fram í skipulaginu var haft samráð við stofnanir, hagsmunaðila og félagasamtök. Afmörkuð eru orkuvinnslusvæði byggð á niðurstöðum rannsókna, náttúrufræðisvæðingarmála og menningarmála. Til áréttingar um stefnu um vernd eru sett hverfisverndarákvæði vegna náttúru- og menningarmála. Jafnframt er mörkuð stefna um legu aðkomuvega og flutningslína.* Við lestur þessa texta mætti því halda að hér hafi verið farið eftir óskum um náttúruvernd og að komist hafi verið að einhverri sameiginlegri niðurstöðu. Hvergi er sem sagt minnst á t.d. afstöðu SUNN í umsókninni þó það sé gert í matsskýrslu.

Í kafla 8.1 er fjallað um samþykkt samvinnunefndar miðhálandisins á tillögu vegna skipulagsmála í Skútustaðahrepp. Í bókun samvinnunefndar kemur fram að gerðar voru athugasemdir við tillöguna sem nefndin samþykki engu að síður. Hins vegar kemur ekki fram hvaða athugasemdir voru gerðar né heldur rökstuðningur nefndarinnar fyrir því að taka ekki tillit til þeirra.

Í kafla 9 er fjallað um stöðu náttúruverndarmála. Einhvern veginn tekst Landsvirkjun að skrifa kafla 9 án þess að minnst sé á vinnu við 2. áfanga rammaáætlunar og ekki er fjallað um skýrslur Náttúrufræðistofnunar Íslands um náttúrufræðisvæðingarmála og verndargildi háhitasvæða þ.m.t. Gjástykkis (NÍ-09012, NÍ-09013, NÍ-09014, NÍ-09015; <http://www.ni.is/midlun-og-thjonusta/utgafa/greinar/nr/950>).

Svo virðist sem að hverfisverndarsvæði í svæðisskipulagi séu valin af handahófi eftir að orkuvinnslusvæði hafi verið ákveðin. Hverfisverndarsvæði 2 er í ræmum í stað heildar og þar verður heimilt að leggja vegi, pípur og reisa önnur mannvirki. Orkuvinnslusvæði og hluti hverfisverndarsvæðis 2 eru ofan í hvort öðru. Þetta sýnir betur en margt hverslags vinnubrögð eru viðhöfð og sýnir jafnframt að hverfisverndarsvæði virðist hafa litla sem enga merkingu.

Niðurstaða

Náttúrufræðistofnun Íslands telur að Gjástykki eigi að njóta hámarks verndar og af þeirri ástæðu telur stofnunin að ekki eigi að heimila frekari rannsóknarboranir á svæðinu.

Virðingarfyllt

Jón Gunnar Ottósson
forstjóri

Trausti Baldursson

Meðf: Bréf til umhverfisráðuneytisins dags. 18. nóvember 2009

Umhverfisráðuneytið
Sigurður Þráinsson
deildarstjóri
Skuggasund 1
150 REYKJAVÍK

Reykjavík, 18. nóvember 2009
2009080004/41-0
KJ/TB
jgo/tb

Friðlýsing, Gjástykki Þingeyjarsýslu

Vísað er til bréfs frá umhverfisráðuneytinu, dags. 17. ágúst sl., þar sem óskað er eftir álitum Náttúrufræðistofnunar Íslands á tillögu SUNN um friðlýsingu á Gjástykki. Einnig er vísað til svarbréfs Náttúrufræðistofnunar Íslands, dags. 20. ágúst sl., þar sem bent var á fyrirliggjandi álit stofnunarinnar um verndargildi Gjástykkis, sjá meðfylgjandi bréf stofnunarinnar til Umhverfisstofnunar dags. 12. janúar sl., og vinnu Náttúrufræðistofnunar að verkefninu „Verndargildi háhitasvæða“ á vegum Rammaáætlunar.

Náttúrufræðistofnun Íslands hefur nú lokið vinnu við verkefnið „Verndargildi háhitasvæða“ og hefur afhent ráðuneytinu fjórar skýrslur um niðurstöður þess. Vísar stofnunin til þeirra hvað varðar yfirlit um náttúruvarnir í Gjástykki og mat á verndargildi þess, en þar kemur m.a. fram að Náttúrufræðistofnun telur ástæðu til að Leirhnjúkur og Gjástykki skuli njóta hámarks verndar vegna sérstöðu þeirra.

Heild, stærð og upprunaleiki jarðminja getur skipt miklu máli ef vernda á sýnileika og samspil ólíkra þátta í jarðsögunni svo lesa megi hana úr landinu. Náttúrufræðistofnun vill vekja athygli á því að svæðið frá Leirhnjúk norður um Gjástykki í Kelduhverfi myndar ákveðna jarðfræðilega heild, þ.e. ummerki Kröfluelda (1975-1984). Þar má skoða gliðnun í sigdæld með sprungum og misgengjum ásamt hraunum og gosstöðvum. Til þess að varðveita þessa heild þarf að lágmarki að friða öll hraun sem runnu í Kröflueldum, allt frá Leirhnjúki norður fyrir Hrótafjöll, ásamt sprungum og misgengjum sem afmarka sigdalinn. Á meðfylgjandi korti er sýnt það svæði sem Náttúrufræðistofnun telur að þurfi að friða að lágmarki. Í þessu sambandi vísast einnig til meðfylgjandi korts Kristjáns Sæmundssonar (1991, mynd 1-28). Innan þessa svæðis er náttúruundrið Hvannstöð, tveir samvaxnir sprengigíggar sem mynduðust fyrir um 5000 árum. Inn í þá hefur runnið hraun í Mývatnseldum og eftir að það var hálfstorknað hefur runnið undan því þannig að eftir standa göng og hellar með súlum á milli. Þetta minnir á Dimmuborgir en er smærra í sniðum og mun heillegra. Í Kröflueldum rann einnig hrauntaumur inn í Hvannstöð. Náttúrufræðistofnun vill benda á að yfirborð hrauna og annarra gosminja frá Kröflueldum er afar viðkvæmt fyrir raski og því er mikilvægt að stýra umferð ferðamanna með afmörkuðum gönguleiðum.

Auk þess svæðis sem Náttúrufræðistofnun telur að þurfi að friða að lágmarki væri óskandi að

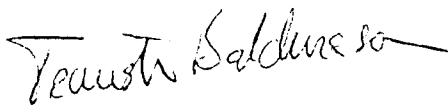

framlengja svæðið norður eftir sigdalnum eftir því sem kostur er í átt að Kelduhverfi og til suðurs þannig að það taki einnig til ummerkja Mývatnselda (1724-1729). Leirhnjúkur og Gjástykki eru hluti af gos- og sprungurein eldstöðvakerfisins Kröflu. Krafla hefur verndargildi á heimsmælikvarða sem kennslubókardæmi um megineldstöð í rekkbelti. Hún er best rannsökuð af eldstöðvum landsins. Myndun öskjunnar fyrir 200 þúsund árum, gliðnun hennar auk rannsókna og vöktunar á Kröflueldum gera svæðið í heild merkilegt frá vísindalegum sjónarhóli. Náttúrufræðistofnun bendir auk þess á að brýnt er að friða Hrafninnuhrygg sem allra fyrst. Hrafninnuhryggur, suðaustan við Kröflu, er um 2.5 km langur og rís um 80 m yfir umhverfið. Hann er allur úr líparíti og hrafninn, sem er ein af ásýndum líparíts, er í beltum og á jöðrum hleina í háhryggnum. Fersk hrafninn úr Hrafninnuhrygg þykir sérlega falleg, biksvört með tæran glergljáa og er hún dílalaus. Þá er einnig ástæða til að vernda ýmis ummerki Mývatnselda, svo sem sprengigíginn Víti, en hann og Víti í Öskju eru einu gígarnir af þessu tagi sem þekkt er með vissu að hafi myndast eftir að landið byggðist. Einnig hraun runnin í Mývatnseldum suður og vestur af Leirhnjúk og um Eldá að Mývatni eins og nefnt var hér að ofan. Öll þessi fyrirbæri eru innan þess svæðis sem Umhverfisstofnun lagði til við umhverfisráðuneytið, í september 2004, að yrði verndað í tengslum við breytingar á lögum um vernd Mývatns og Laxár sbr. bráðabirgðaákvæði II í lögum nr. 97/2004 um verndun Mývatns og Laxár (Umhverfisstofnun 2004, kafli 2.5 Leirhnjúkur, hverir (Hverarönd) við Námafjall og Eldá).

Virðingarfyllst

Jón Gunnar Ottósson
forstjóri

Trausti Baldursson

Meðf: Bréf frá Náttúrufræðistofnun Íslands dags. 12. janúar sl., kort sem sýnir tillögu Náttúrufræðistofnunar að lágmarks stærð verndarsvæðis, kort; Kristján Sæmundsson (1991, mynd 1-28).
Afrit: SUNN, Landvernd, Umhverfisstofnun

Heimildir

- Ásrún Elmarsdóttir og Olga Kolbrún Vilmundardóttir 2009. Flokkun gróðurs og landgerða á háhitasvæðum Íslands. Náttúrufræðistofnun Íslands, NÍ-09013 + kort.
- Ásrún Elmarsdóttir, Erling Ólafsson, Guðmundur Guðjónsson, Hörður Kristinsson, Kristinn Haukur Skarphéðinsson, Olga Kolbrún Vilmundardóttir og Rannveig Thoroddsen 2009. Gróður, fuglar og smádyr 18 á háhitasvæðum. Samantekt fyrirleggjandi gagna. Náttúrufræðistofnun Íslands, NÍ-09015.
- Kristján Jónasson og Sigmundur Einarsson 2009. Jarðminjar á háhitasvæðum Íslands. Jarðfræði, landmótun og jarðhitaummerki. Náttúrufræðistofnun Íslands, NÍ-09012 + kort og mynddiskur.

Kristján Sæmundsson 1991, Jarðfræði Kröflukerfisins. Í: Arnþór Garðarsson og Árni

- Einarsson (ritstj.), Náttúra Mývatns, bls. 25–95. Hið íslenska náttúrufræðifélag, Reykjavík.
- Páll Einarsson 1991. Umbrotin við Kröflu 1975-1980. Í: Arnþór Garðarsson og Árni Einarsson (ritstj.), Náttúra Mývatns, bls. 96–139. Hið íslenska náttúrufræðifélag, Reykjavík.
- Umhverfisstofnun 2004. Verndarsvæði í Skútustaðahreppi. Tillögur Umhverfisstofnunar vegna breytinga á lögum um vernd Mývatns og Laxár. Umhverfisstofnun, UST-2004:29.
- Trausti Baldursson Ásrún Elmarsdóttir, Kristján Jónasson, Olga Kolbrún Vilmundardóttir og Sigmundur Einarsson 2009. Mat á verndargildi 18 háhitasvæða. Náttúrufræðistofnun Íslands, NÍ-09014. 53 bls.